

О.Ю. Гнатенко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –доцент М.В. Вацьо

ІНКЛЮЗИВНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта – система навчання дітей, що передбачає індивідуальне навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Таке навчання передбачає створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

В інклюзивних класах наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів учнів, а не на їхніх фізичних або розумових проблемах. Відповідно система освіти в Україні змінюється, осучаснюється і в змісті шкільного інклюзивного навчання. Позитивним у системі освіти є те, що створюється рівний доступ до якісної освіти, стає можливим здійснення вибору навчального закладу та навчальної програми відповідно до особливостей дитини.

Незважаючи на ці зміни в системі інклюзивного навчання, є потреба звернути увагу на такі аспекти: на мистецький розвиток дітей з особливими освітніми потребами, створення умов мистецького розвитку особливостей в різних видах діяльності, а також на підготовку кваліфікованих вчителів музичного мистецтва, які володіють методиками інклюзивного мистецького навчання.

Аналіз попередніх досліджень. Мистецтво як один із найефективніших засобів естетичного виховання особистості досліджували І. Гончаров, М. Каган, Л. Масол, Б. Мейлах, М. Овсянніков, С. Раппопорт, В. Розумний, В. Скатерщиков, Г. Шевченко та інші. Особливу увагу приділено концептуальним підходам до оздоровлення організму засобами мистецтва, що висвітлено у працях Т. І. Баклана, Т.С. Комарової, Л.Д. Лебедевої, Н.М. Сокольникової.

Напрямок підготовки педагога, який враховує своєрідність кожної особистості розкривають у класичній та сучасній науці праці К. Ушинського, М. Пирогова, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського. Питання корекційної психології досліджували: І. Бех, В. Бондар, В. Тарасун, Р. Гудман, Т. Деллі, А. Копитіна, Е. Крамер, Д. Лауб, Л. Лебедева, М. Наумбург, Д. Подель, Н. Роджерс, К. Тисдейл, Д. Уеллер, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Полякова, Н. Простакова, О.Пинчук, А. Капська та ін.

В галузі мистецької освіти провідною проблемою є проблема мистецького розвитку особистості в духовно-емоційній та розумовій діяльності, на це вказують праці Г. Падалки [5; 122]. Практичний шлях до мистецького розвитку особистості розкривають у своїх наукових працях О. Рудницька, яка запропонувала мистецьки парадигми формування особистості, та О. Олексюк і М. Ткач де розглянуто потенціал особистості у сфері музичного мистецтва та концепцію розвитку через емоційно-почуттєве ставлення до світу [4, 62]. О. Отич у своїх роботах доводить що продуктом розумової діяльності є взаємодія навчального пізнання і творчої діяльності.

Розумова діяльність школярів молодшої школи пов'язана з формуванням естетичного ставлення до мистецтва. Саме це розглянуто в дослідженнях В. Бутенка і І. Регейло. Особливе значення в процесі духовно-емоційної діяльності молодших школярів належить мистецтву, і цей аспект досліджували Т. Жигінас, Л. Кожевніков, І. Полякової, їх роботи пов'язні з художньо просвітницькою діяльністю серед молодших школярів, а також проблемою виховання в дітей початкової школи почуття прекрасного займалася Л. Коваль.

Впровадженням художньої культури в систему загальної шкільної освіти та підготовку вчителів мистецьких дисциплін (Л. Масол, О. Щолокова) стають основою духовно-емоційного та інтелектуального розвитку особистості

Для дітей з особливими потребами саме впровадження інклюзивної освіти сприятиме розвитку здібностей дитини, задоволенню особливих потреб та функціонального підходу до навчання так вважає один із провідних канадських дослідників Т. Лореман.

Мета статті – розкриття змісту інклюзивної мистецької освіти, обґрунтувати необхідність інклюзивної мистецької освіти.

Викладення основного матеріалу. Враховуючи значні досягнення з проблеми мистецького розвитку особистості молодшого школяра, вона вивчена недостатньо. Потребують вивчення питання з порушення психічного розвитку. Адже такі діти мають затримку і музичного розвитку. Тут є важливим судження Г. Падалки про інтегральний курс мистецького розвитку дітей [6; 12].

Порушення темпу психічного розвитку є достатньо масовою формою відхилень розумового розвитку, тому і необхідно науково досліджувати дану проблему. На основі даних наукових досліджень, що присвячені дітям із затримкою психічного розвитку (ЗПР), можна стверджувати, що чисельність таких дітей постійно зростає. Так, якщо у дослідженнях російських науковців 1990–1999 рр. фіксувалося 5–15 % дітей із затримкою психічного розвитку (Т. Фотекова, 1993; Т. Князева, 1994; Н. Блопольська, 1996, та ін.), то нині тільки у початковій школі нараховується 25–30 % дітей такої групи (О. Соколова, 2008). В Україні дітей із ЗПР нараховується 12,2 % від загальної кількості (А. Колупасва, 2010). До того ж маємо тенденцію до постійного зростання чисельності такої категорії дітей.

У педагогічних дослідженнях діти із затримкою психічного розвитку виокремлюються серед невстигаючих учнів шкіл і характеризуються як ті, що «повільно навчаються», «мають психофізичні вади», із «специфічними труднощами у навчанні», «ускладненнями в оволодінні шкільними навичками», «порушеннями розвитку» тощо. Саме на таких дітей звернули увагу дослідники у 60-х роках ХХ ст. і провели перше експериментальне навчання.

«Аномальні особи», «дефективні», «Інваліди», «діти з вадами» - ці терміни були закріплені і загальноновживані законодавством. Ще у 1927 році Л. Вигоцький, обґрунтував теорію над компенсації і передбачив, що від поняття та терміна «дефективні діти» потрібно відмовитися [1; 34].

Міжнародні права людини та соціальної політики на сьогоднішній день засвідчують, що найбільш прийнятне використання терміна «особа з обмеженими можливостями», тому що основна увага концентрується на «особі», а «обмежені можливості» - другорядна характеристика.

У цьому зв'язку суттєвим є досвід зарубіжних країн, де створюється єдина освітня система, яка охоплює учнів різних категорій. Загальне бачення цього питання полягає в тому, що переважна більшість дітей, які потребують корекції розвитку, повинна мати можливість навчатися разом зі своїми однолітками у звичайних умовах. Таке навчання слід відповідним чином адаптувати до потреб дітей, а не «підганяти» під сталі погляди щодо організації та характеру навчального процесу. Досвід багатьох країн свідчить про те, що інтеграція дітей, які потребують корекції духовно-емоційного та розумового розвитку, найкраще відбувається в школах, які приймають на навчання усіх дітей певного району чи громади без будь-яких обмежень. Саме в таких умовах діти, які потребують корекції духовно-емоційного та розумового розвитку, можуть досягти найвищих результатів в освіті та соціальній інтеграції [2; 10].

Мистецька освіта, сутність якої, на думку академіка І. Зязюна, полягає у «поєднанні інтелекту і почуттів», в сучасних умовах має бути складовою естетичного розвитку особистості, разом з формуванням творчості та культури методологічного мислення, стимулюванням пізнавальної й творчої активності у різних видах життєдіяльності людини. Мистецтво є важливим фактором сприяння в інклюзивній освіті, за умов його ефективного використання має позитивний вплив на емоційну сферу, виконує комунікативну, регулятивну

функції, сприяє збереженню психічного здоров'я усіх учасників педагогічного процесу [8; 200].

На нашу думку саме за допомогою творчої діяльності діти з особливими потребами зможуть легше долати бар'єри в навчанні. Поєднання творчості та навчання сприятиме швидшому та легшому засвоєнню навчального матеріалу. А оскільки мистецтво «лікує душу», то духовно-емоційний стан дітей з особливими потребами буде задовільний, а інколи і чудовий.

В дошкільній освіті за навчальною програмою дітей з особливими потребами залучають до різних видів творчої діяльності. Але їх сприймання не є достатньо усвідомленим в порівнянні із сприйманням творів мистецтва дітьми початкової школи. Дітей з особливими потребами початкової школи можна сміливо залучати до мистецької діяльності. Тому, ми як педагоги маємо розуміти що мистецька освіта в сплетінні з навчальною діяльністю дасть гарні результати нашої роботи.

Естетичні почуття – це відчуття краси в явищах природи, у праці, у гармонії барв, звуків і рухів. Гармонійна злагодженість в об'єктах цілого та частин, ритм, консонанс, симетрія пов'язані з почуттям приємного, насолодою, яка глибоко осмислюється та облагороджує душу. Ці почуття викликають твори мистецтва. Не тільки в мисленні, а й у почуттях людина утверджує себе у предметному світі [3; 211].

Таким чином, мистецтво має значний розвивально-виховний потенціал, який необхідно враховувати під час підготовки фахівців для роботи в умовах інклюзивної освіти. Вагома роль у справі навчання і виховання дітей належить саме педагогам, які зазвичай користуються повагою серед вихованців, котрі обов'язково мають врахувати вікові та індивідуальні особливості кожного вихованця, допомогти зберегти при цьому здоров'я вихованців, щоб найбільш повно розкрити, а потім і реалізувати їхні таланти та здібності. Беручи до уваги те, що дитина, яка відвідує музичний, хоровий чи фольклорний гурток, окрім звичайних уроків займається ще й активною мистецькою діяльністю - постійно виступає у складі колективу перед широкою аудиторією, беручи участь у різноманітних концертах, фестивалях і конкурсах, зустрічається з відомими композиторами, музикантами та виконавцями, проводить цікаву роботу експедиційного характеру, записуючи народні твори, звичаї - вона матиме гарне, надійне майбутнє, започатковане на кращих традиціях культури і мистецтва [9].

Висновок. В сучасних умовах життя, коли відбувається знецінення справжньої культури та високого мистецтва, система педагогічної освіти зобов'язана використати усі можливі засоби та потенційні можливості для успішної професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Використання мистецтва майбутніми педагогами у професійній діяльності матиме позитивний вплив на ефективність навчального процесу, підвищення культури здоров'я та психологічного комфорту підростаючого покоління.

Література

1. Виготський Л. С. Дифект і сферхкомпенсація // Основи дефектології. – Спб. М.: Изд-во «Лань» 2003. – с. 67
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / А. Колупаєва // Практика управління закладом освіти. — К. : ТОВ «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку України», 2010. — № 4. — С. 8–12.
3. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк . – К.: Знання, 1963. – 80 с.;
4. Олексюк О. Педагогіка духовного розвитку особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — К. : Знання України, 2004. — 264 с.
5. Падалка Г. Теорія і методика мистецької освіти: Інноваційна проблема / Г.М. Падалка // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. — Вип. 5. — К. : НПУ, 2010.
6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. — К. : Освіта України, 2010. — 274 с.
7. Соколова Е. Психология детей с задержкой психического развития : учеб. пособ. / Е.В. Соколова. — М. : Сфера, 2009. — 318 с.

8. Шишова І.О. Емоційно-творчий аспект підготовки студентів психолого-педагогічного профілю до роботи із дітьми з особливими потребами / І.О. Шишова // Наукові записки. – Випуск 133. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. - С. 195-203.
9. Ямницький В.М. Феномен «здібності» у психологічній спадщині Г.С.Костюка / Ямницький В.М. // Наук. вісник Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К.Д.Ушинського : Зб. наук. пр. – Одеса : ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2000. - № 5-6. – С.203-209

А.О. Голобородько,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Старовойт Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, забезпечує подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний, фізичний розвиток. Пріоритетними у початкових класах є виховні, загально навчальні і розвиваючі функції [6].

Важливу роль початкової ланки освіти підкреслював В.Сухомлинський, вказуючи, що вона повинна навчити вчитися, дати тверде коло знань, дбати про розвиток нервової системи, стати частиною багатого духовного життя, що проходить у світі казки, гри, краси, музики, фантазії, творчості [8, с. 100-102].

Особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку – навчанням у початковій школі. Оскільки метою освіти є всебічний і гармонійний розвиток особистості, то навчання повинно реалізовувати у єдності завдання виховання, навчання та розвитку школярів .

Аналіз попередніх публікацій. За Г. Костюком, що узагальнив і розробив принцип розвитку особистості – це безперервний процес, що виявляється у кількісних і якісних змінах людської істоти, які відбуваються протягом усіх етапів онтогенезу, що проходить не по прямій, а по спіралі: кожна нова психічна структура виникає на основі попередньої. Ускладнення психічних структур при переході від нижчих до вищих рівнів психічного життя стосується всіх сторін психічного розвитку – мотиваційного плану психічної діяльності дитини (комплекси потреб, інтересів та інших спонукань до дій), змістового боку психічних процесів (система уявлень, знань, понять про об'єктивну діяльність), операційного їх плану (системи дій, операцій, навичок), всієї психічної діяльності загалом [4].

У ряді наукових досліджень образне та художньо-образне мислення дітей різних вікових категорій окреслено з різних сторін. Так, наприклад: Л. Григоровська, специфіку образного мислення, як психічного процесу, розглядає через встановлення взаємозв'язку і взаємодії різних структурних рівнів (змістовного, інтелектуального, особистісного) цілісно функціонуючої системи мислення, що забезпечує різний ступінь проникнення в образний ряд художнього твору, практичну ефективність контакту людини з мистецтвом (стосовно молодших підлітків засобами музики).

У дослідженні Н. Фунтікової [10], під поняттям образне мислення старшокласників аналізується властивість людської психіки, формування якої може стати засобом виховання учнів як суб'єктів нової, гуманістично орієнтованої парадигми освіти. Структурно вона розглядає образне мислення як динамічну систему, у якій множина об'єктів подана наявними в даний момент образами, множина відношень між суб'єктами – часовими, просторовими зв'язками, що існують між образами, а множина операцій – сукупністю перетворень над образами (щодо літературної діяльності старшокласників).

Як різновид асоціативно-образного мислення, спрямований на усвідомлення змісту мистецьких явищ у процесі оперування думками і почуттями, пов'язаними з художніми образами та життєвим досвідом дитини, розглядає художньо-образне мислення Н. Батюк [1].